

به نام خدا

مطالعه حقوقی تحولات قوه مجریه جمهوری اسلامی ایران

مؤلف:

یاسر پرورش

سرشناسه : پرورش، یاسر، ۱۳۶۰-
 عنوان و نام پدیدآور : مطالعات حقوقی تحولات قوه مجریه جمهوری اسلامی ایران
 مشخصات نشر : تهران: تی آرا: مؤسسه پارسا مبتکر گام اول، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۱۶۶ ص.
 شابک : 978-600-7910-29-0
 وضعیت فهرست ریزی : فیبای مختصر
 یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۴۳۳۸۳

عنوان کتاب : مطالعه حقوقی تحولات قوه مجریه جمهوری اسلامی ایران
 تألیف و گردآوری : یاسر پرورش
 ناشر : تی آرا
 همکار ناشر : مؤسسه پارسا مبتکر گام اول
 مدیر مسئول : احسان لامع
 مدیر اجرایی : محمد صدیق سپهری نیا
 صفحه آرا : مصطفی حسن نژاد
 طراح جلد : مصطفی حسن نژاد
 سال و نوبت چاپ : ۱۳۹۴ / اول
 شمارگان : ۱۰۰۰
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۱۰-۲۹-۰
 قیمت : ۱۱۰.۰۰۰ ریال
 آدرس : میدان انقلاب، ضلع شمال غرب میدان، جنب بانک رفاه، پلاک ۵۹، طبقه ۲، واحد شرقی
 تلفن : ۰۲۱-۶۶۵۶۲۰۴۴-۶۶۵۶۲۶۳۹
 باشگاه علمی پژوهشی ساداکو : www.sadako.ir
 وب سایت : www.parsamega.ir

فهرست

۱۳.....	مقدمه
۱۷.....	بخش اول
۱۹.....	فصل اول: قوه مجریه
۲۱.....	تعریف قوه مجریه
۲۱.....	مفهوم قوه مجریه از دیدگاه اندیشمندان
۲۱.....	الف) افلاطون
۲۲.....	ب) ارسطو
۲۲.....	ج) جان لاک
۲۳.....	د) شارل دومنتسکی
۲۳.....	هـ) ژان ژاک روسو
۲۴.....	و) ابونصر فارابی
۲۶.....	ترکیب مجریه
۲۶.....	رئیس دولت - کشور
۲۶.....	الف) نظام پادشاهی
۲۷.....	۱) پادشاهی مطلق
۲۷.....	۲) پادشاهی محدود
۲۷.....	۳) پادشاهی پارلمانی (مشروطه سلطنتی)
۲۷.....	ب) نظام جمهوری
۲۷.....	۱) مدت ریاست جمهوری
۲۸.....	۲) نحوه انتخابات ریاست جمهوری
۳۰.....	نخست وزیر
۳۰.....	هیأت وزیران
۳۱.....	دستگاههای اداری
۳۱.....	۳. انواع مجریه
۳۲.....	مجریه ریاستی

۳۳.....	مجریه پارلمانی.....
۳۴.....	مجریه نیمه ریاستی یا نیمه پارلمانی.....
۳۵.....	وظایف و اختیارات قوه مجریه.....
۳۵.....	اجرای تصمیمات قوای دیگر.....
۳۶.....	تدارک تصمیمات.....
۳۶.....	اتخاذ تصمیمات لازم الاجرا.....
۳۷.....	فصل دوم - دوره مجریه ایران بین سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۸.....
۳۹.....	ترتیب مجریه.....
۳۹.....	نهاد ریاست - جمهوری.....
۴۰.....	انتخابات ریاست جمهوری.....
۴۰.....	۱) اصل انتخابی بود در رئیس جمهور.....
۴۱.....	۲) جریان انتخابات.....
۴۳.....	۳) شرایط استثنائی انتخابات ریاست جمهوری.....
۴۴.....	۴) مراحل انتخاب رئیس جمهور.....
۴۴.....	اول داوطلبی.....
۴۵.....	شرایط داوطلبان ریاست جمهوری.....
۴۷.....	نظارت بر امر داوطلبی.....
۴۸.....	دوم انتخابات ریاست جمهوری.....
۴۸.....	سوم - امضاء حکم رئیس جمهور.....
۵۰.....	مقاد سوگند.....
۵۰.....	آثار حقوقی سوگند.....
۵۰.....	نخست وزیر و هیأت وزیران.....
۵۱.....	الف) نخست وزیر.....
۵۱.....	ب) هیأت وزیران.....
۵۱.....	وظایف وزیران.....
۵۲.....	ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.....
۵۵.....	نوع مجریه.....

مطالعه حقوقی تحولات قوه مجریه جمهوری اسلامی ایران - ۵

۵۷.....	مسئولیت اجرای قانون اساسی
۵۸.....	تنظیم روابط قوای سه گانه
۵۸.....	ریاست قوه مجریه
۵۹.....	وظایف و اختیارات رئیس جمهور در رابطه با هیأت دولت
۵۹.....	مسئولیت رئیس جمهور در برابر ملت
۶۱.....	اعطای نشانهای دولتی
۶۲.....	نقش رئیس جمهور در روابط خارجی
۶۲.....	۴- وظائف و اختیارات نخست وزیر
۶۳.....	ریاست هیأت وزیران
۶۳.....	مسئولیت امور برنامه و بودجه
۶۴.....	الف) مسئولیت برنامه ریزی
۶۴.....	ب) مسئولیت امور اداری و ستاد ملی
۶۴.....	مسئولیت سازمان حفاظت محیط زیست
۶۵.....	سازمان انرژی اتمی
۶۶.....	سازمان تربیت بدنی
۶۶.....	۵ نقش رهبری
۶۶.....	فرماندهی کل نیروهای مسلح
۶۷.....	الف) نصب و عزل فرماندهی عالی نیروهای مسلح
۶۸.....	ب) تشکیل شورای عالی دفاع ملی
۶۸.....	ج) شورای عالی امنیت ملی
۶۹.....	امضاء حکم ریاست جمهوری
۷۰.....	عزل رئیس جمهور
۷۲.....	ارتباط مجریه با مقننه
۷۲.....	الف) در امضاء قوانین
۷۲.....	ب) در امر همه پرسی و انتخابات
۷۳.....	ج) در نصب و عزل وزیران و رأی اعتماد به دولت
۷۴.....	د) توقف انتخابات

۷۴.....	هـ) در تقاضای تشکیل جلسه غیر علنی مجلس
۷۴.....	و) در حضور و احضار به مجلس
۷۵.....	ز) سؤال و استیضاح
۷۶.....	ح) شکایت از مجریه
۷۶.....	ط) لوایح قانونی
۷۶.....	ی) حق تحقیق و تفتحص مجلس
۷۶.....	ک) اعلام نامه ها، مقاوله نامه ها، قراردادها و موافقتنامه های بین المللی
۷۷.....	ل) اعلام کدام کارشناسان خارجی
۷۷.....	ارتباط مجریه با قضا
۷۷.....	الف) وزیر داد و ستد
۷۷.....	ب) لوایح قضایی
۷۸.....	ج) دیوان عدالت اداری
۷۸.....	د) سازمان بازرسی کل کشور
۷۸.....	ارزیابی کارکرد قوه مجریه در دهه اول انقلاب اسلامی
۸۵.....	بخش دوم
۸۷.....	فصل اول: تغییر در ترکیب مجریه
۸۹.....	ترکیب جدید مجریه
۹۰.....	ریاست جمهوری
۹۰.....	سوم- امضای حکم ریاست جمهوری
۹۱.....	چهارم- سوگند ریاست جمهوری
۹۱.....	الف) جایگاه رئیس جمهور در نظام جمهوری اسلامی ایران
۹۲.....	ب) مسئولیت رئیس جمهور
۹۲.....	۱) مسئولیت سیاسی
۹۳.....	۲) مسئولیت قانونی
۹۳.....	۳) مسئولیت مالی
۹۳.....	۴) مسئولیت کیفری

مطالعه حقوقی تحولات قوه مجریه جمهوری اسلامی ایران - ۷

ج) همکاران رئیس جمهور	۹۳
ا) معاونین	۹۴
۲) نماینده ویژه	۹۵
د) کفالت رئیس جمهوری	۹۵
موارد لزوم کفالت	۹۵
ه) شورای انتخابات ریاست جمهوری	۹۶
وزراء	۹۷
الف) هیأت وزیران	۹۷
نحوه عملکرد هیأت وزیران	۹۹
ب) وزراء	۱۰۰
وظایف و اختیارات قوه مجریه	۱۰۱
الف) وظایف و اختیارات رئیس جمهور، اداره عالی کشور	۱۰۲
ب) وظایف و اختیارات رئیس جمهور در امور بین الملل	۱۰۵
۱) امضاء قراردادهای بین المللی	۱۰۵
۲) اعزام و پذیرش سفیران	۱۰۶
ج) ریاست و مسؤولیتهای شورای عالی کشور	۱۰۷
۱) ریاست شورای عالی امنیت ملی	۱۰۷
۲) ریاست شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۰۷
۳) مسؤولیت اجرای بازنگری قانون اساسی	۱۰۷
۴) شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	۱۰۸
د) وظایف و اختیارات رئیس جمهور در ریاست و اعمال قوه مجریه	۱۰۸
۱) ریاست هیأت وزیران	۱۰۸
۲) نظارت بر کار وزیران	۱۰۹
۳) هماهنگی تصمیمات وزیران	۱۱۰
۴) تعیین خط مشی دولت با همکاری وزیران	۱۱۰
ه) ریاست عالی سازمانهای وابسته	۱۱۲

۱۲۲.....	ج) حضور و احضار به مجلس.....
۱۲۲.....	د) سؤال و استیضاح.....
۱۲۳.....	۱ ارتباط مجریه با قضائیه.....
۱۲۳.....	الف) وزیر دادگستری.....
۱۲۴.....	ب) لوائح قضایی.....
۱۲۴.....	ج) دیوان عدالت اداری.....
۱۲۴.....	د) سازمان بررسی کل کشور.....
۱۲۷.....	فصل دوم: بررسی حقوقی رئیس جمهور به عنوان رئیس دولت.....
۱۲۹.....	ترکیب هیأت وزیران.....
۱۲۹.....	رئیس جمهور.....
۱۳۰.....	وزراء.....
۱۳۱.....	تغییر وظایف حذف مسئولیت نظامی و ارتباط قوای سه گانه.....
۱۳۲.....	تغییر در نقش رئیس جمهور در همه پرسی.....
۱۳۳.....	ریاست عالی سازمانهای وابسته.....
۱۳۴.....	تعیین سفر توسط رئیس جمهور.....
۱۳۵.....	ریاست هیأت وزیران.....
۱۳۵.....	تعیین وزراء.....
۱۳۵.....	تعیین خط مشی دولت.....
۱۳۶.....	تعیین سرپرست برای وزارتخانه ها.....
۱۳۶.....	حق عزل وزراء توسط رئیس جمهور.....
۱۳۶.....	حق تعیین معاونان و نمایندگان برای رئیس جمهور.....
۱۳۷.....	نقش رهبری.....
۱۳۹.....	فرماندهی کل نیروهای مسلح.....
۱۳۹.....	الف) عزل و نصب فرماندهی عالی نیروهای مسلح.....
۱۳۹.....	ب) اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها.....
۱۴۰.....	نصب و عزل و قبول استعفای ققهای شورای نگهبان.....
۱۴۰.....	نصب و عزل و قبول استعفای رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی.....

۱۴۱	ارزیابی کارکرد مجریه جدید
۱۴۲	نقاط قوت مجریه جدید
۱۴۲	نقاط ضعف مجریه جدید
۱۴۷	نتیجه گیری
۱۵۷	پیوست
۱۵۹	متن فرمان بازنگری
۱۶۱	منابع و مآخذ

مقدمه

وقوع انقلاب اسلامی در ایران در سال ۱۳۵۷ (ه.ش) به رهبری امام خمینی (ره)، سرنگونی نظام پادشاهی را موجب شد. پیش زمینه روی کار آمدن نظام جمهوری اسلامی در ایران فراهم گردید. پس از آن طرح حکومت اسلامی، که از سوی امام ارائه شده بود، به همه بررسی گذاشته شد. و مردم ایران در روزهای ۱۱ و ۱۲ فروردین ماه ۱۳۵۸، با اکثریت ۹۸/۲٪ به نظام جمهوری اسلامی ایران رأی مثبت دادند.

فکر تدوین قانون اساسی، قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و به هنگام اقامت امام خمینی (ره) در پاریس (۱۳ مهر تا ۱۱ بهمن ۱۳۵۷) به حرد آمد. پیش نویس اولیه در همان جا تهیه گردید و پس از آن، در ایران، مورد بررسیهای متعدد قرار گرفت. امام خمینی (ره)، در بدو ورود به ایران به هنگام سخنرانی در بهشت زهرا (س)، تشکیل «مجلس اساسان» را به مردم وعده داد.^۱

ایشان پس از آن با توجه به پیشنهاد شورای انقلاب، مهندس مهدی بازرگان را در ۱۵ بهمن ۱۳۵۷ مأمور تشکیل دولت موقت نمود. هیأت دولت در تاریخ ۱۳۵۸/۱/۸، تأسیس شورای عالی طرحهای انقلاب و اساسنامه آن را به تصویب رساند. بر اساس ماده ۲ این اساسنامه «تهیه طرح قانون اساسی بر مبنای ضوابط اسلامی و اصول آزادی» به عنوان یکی از وظایف شورا در

نظر گرفته شد. طرح تهیه شده توسط این شورا که به تصویب هیأت وزیران و تصحیح و تأیید شورای انقلاب رسیده بود، مشتمل بر ۱۲ فصل و ۱۵۱ اصل بود.

جهت بررسی و تصویب نهایی قانون اساسی در جلسه مشترک اعضای دولت موقت و شورای انقلاب با تصویب اکثریت و موافقت امام خمینی (ره) مقرر شد «مجلس بررسی قانون اساسی» تشکیل شده و طرح پیشنهادی قانون اساسی، بعد از بررسی به همه پرسی گذاشته شود.

۱۸ مرداد ماه ۱۳۵۷، روزی بود که «مجلس بررسی نهایی قانون اساسی» (خبرگان) با پیام امام خمینی (ره) به بررسی لایحه پیش نویس قانون اساسی پرداخت. این مجلس متشکل از ۷۳ نفر از منتهی صنی و شخصیت‌های ملی و اسلامی و اقلیتهای دینی بود. به موجب ماده ۱۴ آئین نامه داخلی، در اولین جلسه مجلس، پیش نویس قانون اساسی، مشتمل بر ۱۵۱ اصل، توسط نخست وزیر تقدیم رئیس مجلس شد.

هر چند که لایحه پیشنهادی از همان ابتدای کار مجلس مورد انتقاد نمایندگان بود.^۱ و متون پیشنهادی دیگر و طرحهای ارائه شده از طرف کمیسیونها نیز بررسی و تصویب می‌شد، اما به جز ۲۳ اصل^۲ تمامی بقیه اصول (۱۲۸ اصل) قانو با اصلاحات و تغییرات، در مجموعه مصوبات نهایی قرار گرفته است. با این وجود، مجمل^۳ ۴۱ اصل مستقل با ابتکار کمیسیونهای مجلس و و یا احياناً متأثر از سایر طرحها، بدون آنکه در لایحه پیشنهادی وجود داشته باشد^۴ به تصویب رسید.

«مجلس بررسی نهایی قانون اساسی» طی ۶۷ جلسه، بررسی و تصویب اصول قانون اساسی را انجام داد. و در نهایت بر اساس لایحه قانونی مصوب ۱۳۵۸/۸/۲۰ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران، قانون اساسی در روزهای ۱۱ و ۱۲ آذر ماه ۱۳۵۸ به همه پرسی گذاشته شد و با اکثریت آراء به تصویب نهایی ملت ایران رسید.

^۱ - صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی، جلد اول، ص ۷.

^۲ - همان، جلد چهارم (راهنما)، صص ۲۸۶-۲۸۳.

^۳ - همان، صص ۲۶۵-۴۹.

«قانون اساسی ۱۳۵۸ به خاطر دگرگونیهای سریع ناشی از انقلاب اسلامی در کوتاهترین زمان ممکن به تصویب رسید. تردیدی نیست که سرعت در تصویب چنین قانون بنیادین و مهمی که کلیه امور و شؤون جامعه بر پایه آن استوار می‌گردد، بدون اشکال و ایراد نمی‌توانست باشد.»^۱

بنابراین انجام تغییرات در قانون اساسی ضرورت داشت اما درگیر بودن کشور به مسأله مهمتر جنگ، مانع بزرگی برای این امر بود. به هر حال پس از پایان جنگ در تاریخ ۱۳۶۸/۲/۴، فرمان بازنگری در قانون اساسی از سوی امام خمینی(ره) به عنوان رهبر انقلاب خطاب به رئیس جمهور وقت ابلاغ شد و مواردی که نیاز به تغییرات داشت در آن مطرح شد.

قانون اساسی - جمهوری اسلامی ایران در همان سال، مورد بازنگری قرار گرفت و اصلاحاتی در آن صورت پذیرفت. یکی از موارد مورد بحث در مسأله بازنگری، موضوع «تمرکز در مدیریت قوه مجریه» بود.

قوه مجریه، بخشی از ساختار سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران است که بدنه اصلی اجرایی حکومت به حساب می‌آید. در این باره در مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است: «قوه مجریه به دلیل اهمیت ویژه‌ای که در رابطه با اجرای احکام و مقررات اسلامی به منظور رسیدن به روابط و مناسبات عادلانه حاکم بر جامعه دارد و همچنین ضرورتی که این مسأله حیاتی در زمینه سازی هدف نهایی حیات خواهد داشت باسناد راهگشای ایجاد جامعه اسلامی باشد.»

ناهماهنگی موجود در قوه مجریه و مشکلات موجود از لحاظ تفکیک و برخورد صلاحیتهای و همچنین از نظر سلسله مراتب بین دو نهاد «ریاست جمهوری» و «دولت» (نخست وزیر و وزراء) باعث ایجاد اصلاحاتی در قوه مجریه طی بازنگری قانون اساسی شد.

در این کتاب، شرایط و وضعیت قوه مجریه ایران، قبل و بعد از بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. و سعی شده است به همه موضوعات و جزئیات آنها پرداخته شود. لازم به ذکر است، تاکنون، تحقیقی در این زمینه

انجام نگرفته و حتی کتابی که مستقلاً به این موضوع پرداخته باشد، تألیف نشده است. از این رو این کتاب در این زمینه دارای نوآوری است و می‌تواند مرجع کامل و جامعی برای استفاده دستگاه‌های دولتی ذی ربط، دانشجویان و علاقه‌مندان به این موضوع باشد.

www.ketab.ir